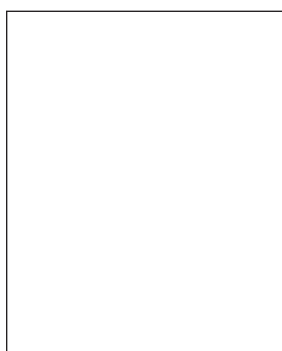

Konsumentförsäkringslagens 31 § och säkerhetsföreskrifterna

JD Eva Lindell-Frantz, lektor vid Institutionen för handelsrätt vid Lunds universitet

Eva Lindell-Frantz

Den 1 januari 1981 trädde Konsumentförsäkringslagen¹ ikraft. Lagen, som var unik i sitt slag², mottogs med viss skepsis från försäkringsbranschens sida.³ Framförallt riktades kritik mot de s.k. nedsättningsreglerna⁴, som branschen menade skulle kunna föranleda ett ökat slarv hos försäkringstagarna, något som i sin tur skulle kunna medföra kraftigt höjda premier. När lagen nu tillämpas i mer än 15 år kan det finnas anledning att fråga sig hur det gick. Kom branschens farhågor att besannas och på vilket sätt har lagen påverkat avtal och skadereglering? Detta är frågeställningar som jag behandlat i min doktorsavhandling "Nedsättning av försäkringsersättning".⁵

Inledning

Min avhandling, som lades fram vid Lunds Universitet i maj 1996, presenterades i januari i år på ett möte arrangerat av Svenska Försäkringsföreningen. I samband med detta blev jag ombedd att i en artikel i NFT redovisa en del av mina forskningsresultat samt min syn på utvecklingen på konsumentförsäkringsområdet efter lagens ikraftträdande, därav denna artikel.

Avgränsningar av ämnet

I min avhandling har jag framförallt intresserat mig för hur 30-32 §§ KFL bör tolkas i ljuset av bl.a. förarbeten, praxis och doktrin.⁶ Avhandlingen bygger i denna del på en traditionell rättsdogmatisk analys. Jag har emellertid

även velat kartlägga hur dessa regler, som är tvingande, utövat inflytande på avtalsutformning samt skadereglering. Min studie grundar sig i det senare fallet på empiriskt material i form av insamlade försäkringsavtal samt praxis hämtad från framförallt Allmänna Reklamationsnämnden (ARN).

Innan jag går in på hur KFL:s nedsättningsregler kommit att inarbetas i de olika konsumentförsäkringsavtalen samt hur de aktuella försäkringsvillkoren sedermera kommit att tolkas och tillämpas av bolagen, skall jag kort redogöra för de avgränsningar av mitt undersökningsmaterial som jag sett mig föranlåten att göra i min avhandling.

Konsumentförsäkringslagen, KFL, omfattar, som dess rubrik antyder, endast "konsumentförsäkringar". Enligt en vidare definition

kan detta begrepp användas för att beteckna alla försäkringar som en privatperson tecknar för enskilt bruk. Detta skulle då inrymma såväl person- som objektförsäkringar. KFL är emellertid inte tillämplig på alla sådana typer av försäkringsavtal. Av olika skäl har lagstiftaren ansett det motiverat att enbart låta KFL omfatta villa-, hem-, fritidshus-, rese-, båttrafik- och motorfordonsförsäkring.⁷ I den rättsdogmatiska analysen har jag därför behandlat villkor hämtade från samtliga dessa avtalstyper. För att få ett någorlunda hanterbart material i den empiriskt grundade undersökningen har jag valt att begränsa mig till att studera de fyra förstnämnda försäkringsformerna. Detta betyder att studien av hur nedsättningsreglerna relaterar sig till villkoren i olika försäkringsavtal bygger på systematiskt insamlade villa-, hem-, fritidshus- och reseförsäkringsavtal som tillämpats av ett antal utvalda försäkringsbolag under perioden fr.o.m. KFL:s ikraftträdande t.o.m. utgången av år 1995.⁸ Det kan då tilläggas att jag i mitt undersökningsmaterial inkluderat s.k. allriskförsäkringarna. Det framgår i och för sig inte uttryckligen av KFL att dessa försäkringar omfattas av lagens tillämpningsområde, men då allriskförsäkringen kan ses som en utvidgad form av villa-hemförsäkringen, och då vare sig försäkringsbolag eller ARN tycks särbehandla denna typ av försäkringar har jag valt att ta med dessa försäkringar i min undersökning.

Den empiriska studien avseende implementeringen av nedsättningsreglerna grundar sig på avtal hämtade från Allmänna Brand, Ansvar sakförsäkring, Folksam, Länsförsäkringar⁹, Piteortens försäkringsbolag, Skandia och Trygg-Hansa.¹⁰ Under undersökningsperioden fusionerade Allmänna Brand och Ansvar med Europeiska, Valand, Vegete, Neptunus, Securitas och Skånska Brand. Tillsammans bildade man bolaget Wasa. I och med fusionen har jag övergått till att studera detta bolags avtal. Då mitt urval innefattar de domineran-

de bolagen på marknaden menar jag att undersökningen bör ge en rättvisande bild av vilket genomslag nedsättningsreglerna i praktiken har fått.

Undersökningen av hur bolagen tillämpat såväl reglerna som villkoren, i sin skadereglering grundar sig på ärenden hämtade från ARN och som avgjorts under perioden 1981-01-01-1995-11-30. Det kan naturligtvis ifrågasättas om detta material ger en fullständig korrekt bild av hur bolagen tolkar sina försäkringsvillkor i den dagliga skaderegleringen. För att så trots allt skulle vara fallet talar att den försäkrade utan kostnad kan vända sig till ARN. Bolagen är dessutom skyldiga att upplysa den skadelidande om möjligheterna att få ärendet prövat.¹¹ Vare sig ekonomiska förhållanden eller tillgång till information torde m.a.o. kunna bidra till att snedvrída urvalet av fall. När man studerar de prövade tvisterna får man heller knappast intryck av att ärendena skulle vara särskilt speciella. En omständighet att beakta är dock att de fall där bolaget beviljat den försäkrade full kompensation aldrig kommer under nämndens prövning, dessa skadesituationer kommer därmed ej att ingå i undersökningsunderlaget.

Av utrymmesskäl kommer jag i denna artikel att koncentrera min framställning till frågan om hur 31 § KFL kommit att tolkas och tillämpas när det gäller åsidosättande av säkerhetsföreskrifter i olika försäkringsavtal. Att jag väljer att behandla just säkerhetsföreskrifterna beror bl.a. på att det framförallt var i denna del som försäkringsbranschen menade att lagen riskerade att bli kostnadsdrivande. Därtill kan läggas att det under undersökningsperioden förekommit en ganska rikhaltig flora av avgöranden hos ARN just i fråga om hur bolagens föreskriftsvillkor respektive skadereglering förhållit sig till den tvingande nedsättningsregeln i KFL. Även tillgången på material talar alltså för att fästa uppmärksamheten på just säkerhetsföreskrifterna.

Omfattningsvillkor eller säkerhetsföreskrift?

Det första problemet man har att ta ställning till när man vill diskutera 31 § KFL:s inflytande på försäkringsavtal och skadereglering, är att avgöra vilka villkor som kan klassificeras som föreskrifter och vilka som är att anse som omfattningsvillkor. För den senare villkors-typen råder avtalsfrihet¹² medan olika typer av föreskrifter faller in under den tvingande 31 § KFL. Av förarbetena till lagen framgår att villkorens språkliga formulering inte ensamt kan få bli avgörande för om den tvingande regeln bör bli tillämplig på ett visst villkor eller ej.¹³ Regeln skulle i sådant fall bli alltför lätt att kringgå.

Utmärkande för ett omfattningsvillkor är att detta är riskbeskrivande, d.v.s. det anger vilka skadetyper försäkringen täcker. En säkerhetsföreskrift däremot syftar till att minimera risken för att ett i sig ersättningsbart försäkringsfall skall inträffa. En säkerhetsföreskrift innefattar i allmänhet ett handlingsmönster, d.v.s. villkoret anger hur den som handhar försäkringsobjektet skall agera för att förebygga eventuella skador. Det kan emellertid förekomma att ett omfattningsvillkor inbegriper ett "dolt handlingsmönster". Om avtalet t.ex. anger att försäkringen omfattar stöld i bostad men endast då stölden föregåtts av ett inbrott, kan detta tolkas som en uppmaning till den försäkrade att tillse att bostaden hålls låst. I dessa fall kan det alltså uppkomma tveksamheter avseende hur villkoret bör definieras.

Oklara försäkringsvillkor

Frågan om hur omfattningsvillkor bör avgränsas från olika biförpliktelsevillkor hör till en av de mera omdiskuterade, inte minst i nordisk försäkringsdoktrin.¹⁴ Även ARN har haft att ta ställning till när lagen skall anses tillämplig på ett villkor eller ej. När nämnden, i strid med det berörda bolagets uppfattning,

valt att beteckna ett villkor som en föreskrift och inte som ett omfattningsvillkor, har beslutet oftast motiverats med hänvisning till att det förekommit någon oklarhet i avtalsutformningen. Det kan t.ex. ha rört sig om villkor som, i likhet med vissa av avtalets föreskrifter, rubricerats som "aktsamhetskrav". Det har även förekommit att villkoret ansetts vara en föreskrift när detta i sin layout påmint om andra villkor i avtalet som bolaget självt betraktat som föreskrifter. Det sagda kan illustreras av följande ARN-avgörande.¹⁵

Försäkringstagaren bestals på en golfutrustning, som förvarades i en bod vid en golfbana. Samtliga medlemmar i golfklubben hade nyckel till boden. Inga brytmärken kunde upptäckas på bodens dörr. Det omtvistade villkoret var formulerat på följande sätt:

Fanns egendomen i annan lokal... kan du få ersättning om gärningsmannen brutit sig in i lokalen med våld.

Aktsamhetskrav:

För att ersättningen inte skall sättas ned eller utebli måste lokalen vara låst. Har aktsamhetskravet inte uppfyllts sätts ersättningen som regel ned.

Med hänvisning till villkorets motsägelsefulla utformning – det hade formulerats både som en begränsning och som en aktsamhetsföreskrift – och då villkoret dessutom starkt påminde om de säkerhetsföreskrifter som gällde vid stöld i bostaden, fann nämnden att stöldskadan borde anses omfattad av försäkrings-skyddet.

Det kan tilläggas att vid tolkning av s.k. *individualiseringsvillkor*¹⁶ har nämnden ofta ställt särskilt höga krav på tydlighet för att villkoret skall godtas som en omfattningsbestämmelse. När bolagen t.ex. velat friskriva sig från ansvar för skador på egendom när denna inte förvaras eller omhänderhas under vissa i avtalet angivna betingelser måste det klart framgå att bolaget tänkt sig klausulen som ett omfattningsvillkor och inte som någon typ av handlingsföreskrift. När villkoret anger att försäkringsobjektet skall förvaras inlåst

för att omfattas av försäkringsskyddet har kraven på tydlighet skärpts ytterligare.

Försäkringstypens betydelse

Värt att notera är att *försäkringstypen* som sådan verkar ha en viss betydelse för hur villkoret skall klassificeras. I sin praxis har ARN varit särskilt kritisk mot oklara omfattningsvillkor i stödförsäkringsmomentet. En förklaring till detta kan säkerligen sökas i att stödmomentet innefattar många friskrivande ansvars klausuler. Rent semantiskt ligger det nära till hands att tolka in dolda handlingsföreskrifter i sådana villkor.

Villkorens ändamålsenlighet

Utöver att nämnden i sin villkorstolkning tagit fasta på om det förekommit oklarheter i avtalet eller ej så har det även förekommit att man i sin tolkning lagt viss vikt vid villkorets *ändamålsenlighet*. Nämnden har då tagit hänsyn till vilka de praktiska konsekvenser skulle bli om ett omtvistat villkor skulle klassificeras som en föreskrift istället för ett omfattningsvillkor. ARN:s inställning till villkoret avseende inbrottskrav vid stöld på vind i flerfamiljshus visar på sådana ändamålsöverväganden.¹⁷

Försäkringstagaren blev bestulen på diverse egendom, som förvarades på vinden i ett flerfamiljshus. Det förekom inga brytmärken varför det antogs att gärningsmannen tagit sig in i vindförrådet genom att klättra över det nät som avskilde förrådet från de övriga vindskontoren. Av försäkringsvillkoret följde att:

”Fanns egendomen i källarkontor, vindskontor, garage eller uthus kan Du få ersättning för stöld och skadegörelse om gärningsmannen brutit sig in med våld.

Aktsamhetskrav:

För att ersättning inte skall sättas ned eller utebli måste utrymmet vara låst.”

Försäkringsbolaget avböjde ersättningsanspråken med hänvisning till att försäkringen

endast omfattade inbrotts- och inte inklämningsskador. ARN fann dock att villkoret var motstridigt eftersom ersättning i princip kunde utgå även om dörren lämnats olåst (med möjlighet att i sådant fall sätta ned ersättningen). Inbrottskravet kunde alltså inte ses som en absolut förutsättning för att skadan skulle omfattas av försäkringen. Enligt ARN borde det avgörande för tolkningen vara om försäkringstagaren gjort vad som ankommit på honom för att förhindra stöld. Nämnden konstaterade också att ”så länge hyresgästerna inte själva kan påverka den tekniska utformningen av väggar och stängsel runt kontoren kan det framstå som oskäligt att göra skillnad mellan olika försäkringstagare och att i alltför hög grad göra skyddets omfattning beroende av hur respektive fastighetsägare låtit utföra byggnadens gemensamma förvaringsutrymmen.” Nämnden fann att skadan borde omfattas av försäkringen.

Kostnadsöverväganden

Det är heller inte ovanligt att ett villkor godtagits som ansvarsbegränsande med motivering att det av hänsyn till *kostnaderna* för försäkringstagarkollektivet framstår som rimligt att begränsa försäkringens omfattning på det sätt som bolaget förespråkar. Detta kan ju också ses som en form av ändamålsövervägande.¹⁸

Försäkringstagaren blev bestulen på diverse stölbegärlig egendom som förvarats i en napparkerad bil. Av avtalet följde att försäkringen inte omfattade denna typ av förluster. Villkoret hade emellertid rubricerat som ett ”aktsamhetskrav”. Trots att avtalet därmed fick sägas innefatta en oklarhet fann nämnden det väl motiverat att exkludera skadan från försäkringsskyddet. Nämnden hänvisade till att stölder ur napparkerade bilar är mycket vanligt förekommande och menade därför att det knappast vore lämpligt att belasta försäkringstagarkollektivet med kostnader för denna typ av skador.

Försäkringsbolagens inställning

Hur har då bolagen hanterat frågan om hur gränsen bör dras mellan omfattningsvillkor och säkerhetsföreskrifter? Som påpekats ovan är säkerhetsföreskrifter mest frekvent förekommande i de undersökta avtalens stöldmoment. Dessa föreskrifter (aktsamhetskrav) kompletteras av villkor som bolagen kallar "allmänna bestämmelser". De allmänna bestämmelserna ger specificerade anvisningar om hur nedsättningsavdraget fastställs när en föreskrift blivit åsidosatt. En jämförelse mellan en hemförsäkring från 1979 och en från tiden efter KFL:s ikraftträdande visar att avtalen genomgått vissa smärre förändringar ifråga om säkerhetsföreskrifternas utformning och innehåll. Några omfattningsvillkor omredigerades efter lagens ikraftträdande eftersom de inte längre kunde accepteras som riskbeskrivande. Detta gällde framförallt när det i avtalet förekommit krav på att stöld skulle ha föregåtts av att gärningsmannen tagit sig in med våld. Några säkerhetsföreskrifter verkar sedermera helt ha försvunnit.¹⁹ I dessa fall är det knappast troligt att det varit KFL som föranlett förändringen. Antagligen har konkurrensen bolagen emellan och försäkringstagarnas önskemål om alltmer heltäckande försäkringsskydd bidragit till att avtalen fått ett nytt innehåll.

Sammantaget kan man knappast påstå att KFL föranlett några större förändringar i bolagens egen inställning till vilka villkor som bör betraktas som riskbeskrivande och vilka som bör betraktas som föreskrifter. KFL har inte heller sagts syfta till att åstadkomma några sådana förändringar, det är fortfarande upp till bolagen att avgöra vilka risker man önskar försäkra.²⁰ Av förarbetena till KFL framgår emellertid att lagen skall tillämpas på omfattningsvillkor som likaväl borde ha kunnat formuleras som säkerhetsföreskrifter. Anges t.ex. att försäkringsskyddet endast omfattar stöld när denna föregåtts av inbrott,

skall villkoret, enligt vad som sägs i motiven, tolkas som en säkerhetsföreskrift om låsning.²¹ Eftersom nedsättning till 0 endast bör få förekomma i undantagsfall, har detta medfört att försäkringsskyddet kommit att utökas något i jämförelse med vad som gällde före lagens ikraftträdande. Ifråga om stöld i bostaden accepterade bolagen omgående lagstiftarens inställning att inbrott inte kan godtas som en förutsättning för försäkringsskydd. Redan i de första avtalen efter KFL:s ikraftträdande finner man således att inbrottskravet ersatts av en säkerhetsföreskrift om att bostaden skall hållas låst.²² Bolagen har emellertid haft svårare att acceptera att inbrottskravet även i andra stöldsituationer kanske borde bytas ut mot en säkerhetsföreskrift om låsning. Detta gäller t.ex. i de fall där det ställts krav på inbrott för att ersättning skall kunna utgå när den försäkrade drabbats av stöld på vind eller i källare i flerfamiljshus. Bolagen höll länge fast vid att dessa villkor borde betraktas som omfattningsbestämmelser medan ARN framhårdade i att behandla dem som säkerhetsföreskrifter. Så småningom fann sig dock bolagen i nämndens tolkning och numera omfattar de flesta hemförsäkringar inklämningsskador.²³

Såvitt jag kunnat finna har det i princip endast varit vid tillämpning av villkoren i stöldskyddet, som etablerade omfattningsklausuler kommit att ifrågasättas som just riskbeskrivande.²⁴ Detta kan tyckas lite märkligt. Av lagförarbetena framgår att villkor som t.ex. exkluderar försäkringsskydd vid berusning (kaskoförsäkringen, överfallsskyddet i hemförsäkringen), liksom villkor som ålägger försäkringstagaren att inte köra bil när man inte har körkort (kaskoförsäkring) bör kunna tolkas som säkerhetsföreskrifter. Några omtolkningar av dessa villkor med därmed åtföljande förändringar av försäkringsavtalen har mig veterligen inte förekommit.²⁵ Jag har svårt att inse varför ARN ansett sig föranlåten att ta itu med inbrottsvillkoren, men däremot lämna överfalls- eller motorför-

donsvillkoren som de är. Inget i förarbetena tyder på att den ena skadekategorien skulle vara mer skyddsvärd än den andra. Det är i och för sig möjligt att nämndens inställning kan förklaras av att man anser rattfylleri och rattonykterhet vara så graverande förseelser att ersättning i vilket fall inte bör utgå när den skadelidande gjort sig skyldig till denna typ av lagöverträdelser. En annan möjlighet kan vara att det varit mindre kontroversiellt att inrikta sig på stöldskadorna eftersom det redan före KFL:s tid förekom att vissa försäkringsavtal angav att stölder ur en olåst bostad kunde ersättas (förutsatt att bostaden stått under tillsyn). Det kan naturligtvis också tänkas att det varit ekonomiska överväganden som motiverat ARN att inte behandla t.ex. rattonykterhetsvillkor som säkerhetsföreskrifter. Att det finns ett klart samband mellan trafikolyckor och rattonykterhet torde stå utom varje tvivel, därtill kan läggas att den onyktre riskerar att orsaka omfattande och dyrbara skador på sitt fordon. Vad gäller överfalls-skyddet är det möjligt att ett liknande resonemang kan anföras. Även i detta fall torde det vara statistiskt klarlagt att risken för att råka ut för ett överfall ökar när man är drogpåverkad. Eftersom försäkringen i detta fall är tänkt att ersätta en personskada, föreligger naturligtvis en risk att det kan bli tal om ganska omfattande ersättningsbelopp, åtminstone om skadan blir allvarlig. Som kommer att framgå nedan visar min undersökning att KFL:s nedsättningsregel, åtminstone för stöldskyddets del, inte verkar ha föranlett särskilt omfattande kostnader för bolagen.²⁶ I det övervägande antalet ärenden som ARN prövat avseende brott mot någon säkerhetsföreskrift, har tvis-terna rört sig om ganska blygsamma belopp.²⁷ En internutredning gjord av Folksam 1987 gav f.ö. ett liknande resultat. Oavsett vilka skäl ARN haft för att inte ingripa mot andra omfattningsvillkor än de här nämnda stöldvillkoren, kan man dock inte bortse från att lagen inte verkar ha fått det genomslag i

försäkringsavtalen som lagstiftaren tänkt sig, åtminstone inte om man håller sig till vad som sagts i förarbetena.

Säkerhetsföreskrift eller villkor om framkallande?

Vare sig 1927 års FAL eller den nu gällande KFL ställer några uttryckliga krav på hur en säkerhetsföreskrift skall vara utformad för att godtas som just en föreskrift. Det räcker i princip att det av avtalet (eller via hänvisning i avtalet) framgår hur försäkringsobjektet skall hanteras. Villkoret behöver inte ange att nedsättning kan komma ifråga vid ett åsidosättande och inte heller hur avdraget i sådant fall skall bestämmas. Även om de gällande lagarna alltså inte ställer några explicita krav på säkerhetsföreskriftens utformning, framgår det av förarbetena till KFL att villkor som enbart anger att det försäkrade skall hanteras aktsamt, eller med viss omsorg, bör anses reglera frågan om påföljd vid framkallande av försäkringsfall.²⁸ Detta verkar emellertid inte ha fått gehör hos försäkringsbranschen. Försäkringsbolagen tycks i allmänhet vilja betrakta alla sina aktsamhetskrav, oavsett hur dessa formulerats, som säkerhetsföreskrifter. Detta medför att påföljd i princip kan komma ifråga redan när det enbart förelegat ringa oaktsamhet. Vidare kan det bli tal om identifikation mellan den skadelidande och den som haft tillsyn över försäkringsobjektet. Enligt regeln om påföljd vid framkallande, 32 § KFL, förutsätter påföljd grov vårdslöshet (uppsåt vid ansvarsskador) alternativt mer än ringa oaktsamhet. I det senare fallet krävs dessutom att det finns ett uttryckligt förbehåll om påföljd intaget i avtalet. Identifikation kan enbart grundas på ett att den skadelidande lämnat sitt samtycke till handlingen som föranlett skadan alternativt på att den skadelidande haft väsentlig ekonomisk gemenskap med den som framkallat skadan.

Det har hävdats att frågan om de generellt

hållna aktsamhetsvillkoren bör anses sortera under 31:a eller 32:a § KFL enbart är av teoretiskt intresse eftersom villkorens krav på tillbörlig eller normal aktsamhet knappast kan anses vara åsidosatta i fall där det endast har förelegat ringa oaktsamhet.²⁹ Oavsett om detta är ett riktigt antagande eller ej kan det emellertid ifrågasättas om man påföljdsmissigt bör se lika strängt på ett åsidosättande av en säkerhetsföreskrift som på ett framkallande av försäkringsfall. Enligt förarbetena bör t.ex. grov vårdslöshet i allmänhet inte föranleda att rätten till ersättning helt faller bort vid åsidosättande av en säkerhetsföreskrift, något som däremot bör ses som en huvudregel vid grovt vårdslöst framkallade skador.³⁰ Härtill kan läggas att frågan om vad som kan utgöra grund för identifikation kvarstår. Kan ett förbehåll om identifikation mellan den skadelidande och den som endast haft tillsyn över försäkringsobjektet accepteras när detta förbehåll kopplats till ett generellt hållet aktsamhetskrav? Håller man sig till förarbetena torde svaret på frågan bli ett nej.

Något domstolsavgörande som kan ge klarhet i hur man bör klassificera de generellt hållna aktsamhetsvillkoren har jag ej kunnat finna. ARN och SkVn (Skadeförsäkringens Villkorsnämnd) har prövat en rad fall, som angått tillämpning av generellt hållna aktsamhetsvillkor. Det har dessvärre hört till undantagen att nämnderna uttryckligen angett om man ansett 31 § eller 32 § KFL tillämplig i sammanhanget. I några enstaka ärenden har ARN tagit upp frågan till särskild behandling. Dessa avgöranden ger dock inte underlag för några egentliga slutsatser eftersom nämnden emellanåt uttalat sig för att 32:a §:en bör tillämpas, medan man i andra sammanhang förordat 31:a §:en. I flertalet fall har nämnden emellertid hänvisat till 31 § vid fastställandet av påföljden.³¹ I några avgöranden har reservanterna åberopat 31 § medan majoriteten inte närmare angivit vilket lagrum de ansett tillämpligt.³² Även SkVn har betecknat ett

generellt aktsamhetskrav som en säkerhetsföreskrift.³³ Mot detta kan ställas att ARN i något fall ansett att frågan om rätt till ersättning får bestämmas med stöd av 32 §.³⁴ I dessa avgöranden har nämnden till stöd för sin bedömning åberopat vad som sagts i KFL:s motiv angående generellt hållna aktsamhetsvillkor. ARN:s sätt att placera bevisbördan antyder dessutom att 32:a istället för 31 §:en tillämpats i ytterligare några avgöranden.³⁵

Vilka slutsatser kan då dras med utgångspunkt från denna brokiga praxis? Det kan i sammanhanget påpekas att det är samma typ av villkor som bedömts utifrån olika lagrum av de olika nämnderna. Förklaringen till de skilda förhållningssätten kan alltså inte sökas i villkorstexten som sådan. Med hänvisning till det tillgängliga materialet kan det heller inte föras i bevis att inställningen skulle ha svängt vid en bestämd tidpunkt. Problemet tycks alltså kvarstå. Personligen förespråkar jag, med stöd av vad som sagts i lagförarbetena, att de generellt hållna aktsamhetsvillkoren antas omfattade av 32 §:ens tillämpningsområde. Enligt min mening finns det en viktig skillnad mellan villkor som preciserar hur försäkringsobjektet skall handhas och villkor som enbart ålägger den försäkrade att vara aktsam. I det förra fallet kan den försäkrade av avtalet utläsa exakt vad bolaget förväntar sig av honom medan det i det senare fallet är en öppen fråga vad som är önskvärt. Det kan tyckas väl strängt om bolaget i dessa senare fall skulle tillåtas föreskriva om påföljd redan vid ringa oaktsamhet, något som alltså vore möjligt om villkoret tolkades som en säkerhetsföreskrift.

Det kan tyckas märkligt att frågan om hur man bör se på de generellt hållna aktsamhetsvillkoren inte blivit slutgiltigt avgjord under de dryga femton år som lagen tillämpats. I promemorian till ny Försäkringsavtalslag föreslås emellertid att kretsen av tänkbara identifikationssubjekt skall vara desamma vid brott mot säkerhetsföreskrifter som vid framkal-

lande av försäkringsfall.³⁶ Vidare skall i ingetdera fallet påföljd kunna komma ifråga vid ringa oaktsamt åsidosättande. Antas förslaget i den form det presenterats torde problemet därför i princip vara ur världen. En annan sak är att inte heller detta lagförslag klarlägger vilken regel som bör tillämpas på vilken typ av villkor.

Säkerhetsföreskrifternas materiella innehåll

Vad ålägger då de olika säkerhetsföreskrifter, som förekommit i de olika konsumentförsäkringsavtalen under undersökningsperioden, de försäkrade för skyldigheter? Som redan antytts har bolagen i många fall valt att kalla sina säkerhetsföreskrifter för aktsamhetskrav. De flesta aktsamhetskrav beskriver tämligen uttryckligt hur försäkringsobjektet skall hanteras för att skador skall kunna undvikas. Villkoren anger dessutom i flertalet fall hur påföljden bör bestämmas vid ett åsidosättande. Föreskrifterna kompletteras i allmänhet av de tidigare nämnda "allmänna bestämmelserna".³⁷

Säkerhetsföreskrifter i hemförsäkringens stöldmoment

Det mest utvecklade systemet av säkerhetsföreskrifter förekommer, som redan påpekats, i försäkringsavtalens stöldmoment. Detta gäller åtminstone för hem-, villa-, fritidshus- respektive reseförsäkringens del. I motorfordons- och båtförsäkringen är bilden mer mångfasetterad. Att det är vanligt med säkerhetsföreskrifter i just stöldförsäkringen förklaras förmodligen av att bolagen menar att den försäkrade har goda möjligheter att motverka skador. Stöldmomenten är överhuvudtaget ganska komplicerat konstruerade. Stöldskyddet är t.ex. beroende av vilken typ av egendom som stulits. Det görs åtskillnad på å ena sidan stöldbegärlig egendom, mynt, sedlar, värdehandlingar och frimärken och å andra

sidan all annan lösegendom. Till detta kan läggas att det inte är ovanligt att cykelstöld bedöms som en skadekategori för sig. Vilka krav som ställs på den försäkrade är oftast beroende av om stölden skett i bostaden eller på annan plats. Har stölden inträffat utanför bostaden görs åtskillnad på bortaförvarad och medförd egendom.³⁸ För att en stöldskada, som inträffat utanför bostaden, skall omfattas av försäkringsskyddet krävs i de flesta fall att stölden föregåtts av ett inbrott. I vissa fall kan emellertid en förlust av medförd icke stöldbegärlig egendom ersättas trots att något inbrott ej förelegat, i allmänhet krävs det dock då att egendomen hanterats på ett aktsamt sätt.³⁹

De flesta av säkerhetsföreskrifterna i stöldskyddet syftar till att den försäkrade egendomen skall hållas inlåst. I detta innefattas då krav på att fönster skall hållas stängda och reglade. Även när försäkringen omfattar s.k. enkla stölder (d.v.s. stöld som ej föregåtts av ett inbrott) förekommer mer eller mindre specificerade aktsamhetskrav som skall ha varit uppfyllda för att det inte skall bli tal om nedsättning. Vid t.ex. stöld ur en olåst bostad krävs att den försäkrade haft viss tillsyn över hemmet vid stöldtillfället, har bostaden stått olåst och utan tillsyn kan det bli tal om att göra avdrag på försäkringsersättningen.

Vissa av inlåsningsvillkoren är s.a.s. dubbla. Bolaget kräver då att den försäkrade skall haft sin egendom "låst i låst". Förvaras t.ex. stöldbegärlig egendom på ett hotellrum kan villkoren ange att hotellrummet skall hållas låst samt att det stöldbegärliga dessutom skall låsas in i en resväska, i ett skåp eller i en låda. Vid dubbla låskrav kan endera av inlåsningsföreskrifterna ha utformats som ett omfattningsvillkor. Det förekommer också att båda inlåsningskraven betecknas som aktsamhetskrav. Av olika nämndavgöranden framgår att det inte är ovanligt att de försäkrade uppfattar "låst i låst-föreskrifterna" som oskäligt stränga. Särskilt i fall där den försäkrade saknat möjlighet att uppfylla avtalets aktsam-

hetskrav har det från försäkringstagarhåll framförts kritik mot villkoren. Anges det t.ex. att den försäkrade egendomen skall förvaras inlåst i bilen och dessutom i ett låst handskfack eller i ett låst bagageutrymme, är ägaren till en kombibil, som saknar låsbart handskfack, förhindrad att leva upp till avtalets krav.⁴⁰ Motsvarande problem kan uppkomma på hotellrum där det kanske inte finns låsbara skåp eller lådor.⁴¹

Vissa aktsamhetskrav anger att den försäkrade skall använda sig av en särskild låstyp. I många försäkringsavtal krävs t.ex. att den försäkrade har viss av bolagen godkänd lås på cykeln för att en stöldskada skall ersättas i fall där cykeln stulits utomhus. Krav på sjutillhållarlås till bostaden, särskilda lås på fönster, balkong- och altandörrar kan också förekomma.

Några av aktsamhetsföreskrifterna anger hur den försäkrade skall förvara sina nycklar och vad som skall iaktas om nycklarna förkommit.

Ett av stöldmomentets aktsamhetskrav skiljer sig från de övriga. Vid stöld i biutrymme till bostad anges som aktsamhetskrav att utrymmet skall ha varit tillfredsställande låst och beskaffat på sådant sätt att en utomstående endast med avsevärd svårighet kan ta sig in i det. Villkoret avviker från övriga säkerhetsföreskrifter eftersom den försäkrade i detta fall torde ha liten möjlighet att själv tillse att föreskriften blir uppfylld.

Övriga föreskrifter

I hemförsäkringen förekommer i stort sett inga aktsamhetskrav i andra moment än just stöldmomentet. Som påpekats inledningsvis finns det dock anledning att ifrågasätta om inte också vissa begränsningar i överfalls-skyddet borde kunna bedömas som säkerhetsföreskrifter. Även i ansvarsskyddet kan det förekomma liknande begränsningar, som det inte är alldeles givet hur de bör klassificeras.

I vissa villa- och fritidshusförsäkringsavtal kan det förekomma säkerhetsföreskrifter i vattenskademomentet. Avtalet föreskriver då att den försäkrade skall vidta skäliga åtgärder för att förhindra att husets ledningssystem och därtill anslutna anordningar fryser sönder. I vissa fall framgår det vad som bör göras, t.ex. att allt vatten bör tappas ur ledningssystemet när huset står utan tillsyn alternativt att huset bör värmas upp till en viss lägsta temperatur. Det kan emellertid även förekomma att avtalet endast anger att egendomen skall handhas så att skada så långt möjligt förhindras.

I motorfordonsförsäkringens stöldmoment finns en rad aktsamhetskrav. Till sin uppbyggnad påminner avtalet om hem-, villaförsäkringen. Det förekommer alltså olika föreskrifter om låsning samt olika krav på själva låsen. I försäkringens brandmoment finns det föreskrifter om att man enbart får använda godkända anordningar för att värma och torka fordonet. Elektriska kablar och komponenter skall vara fackmannamässigt monterade. I maskinskadeförsäkringen kan det förekomma krav om att den försäkrade inte får utsätta bilens motor för onormal påfrestning.

Den försäkringstyp som innehåller de mest skiftande typerna av säkerhetsföreskrifter är förmodligen båtförsäkringen. Inom denna försäkringsgren finner man åtskilliga exempel på föreskrifter om hur båten skall ha hanterats för att full ersättning skall utbetalas vid en sjöskada. Andra föreskrifter anger hur båten skall läggas upp samt transporteras. I brandmomentet förekommer olika krav på brandutrustning samt på hur bränsletankar skall vara utformade. Slutligen stöldmomentet innefattar föreskrifter om inlåsning samt förvaring av lösegendom. Det bör påpekas att båtförsäkringen är en av de mindre homogena konsumentförsäkringstyperna, försäkringsavtalens innehåll skiftar en hel del från bolag till bolag.

Den här gjorda uppräknings av säkerhetsföreskrifter gör inga anspråk på att vara full-

ständig. Inte desto mindre torde flertalet av de på marknaden förekommande föreskrifterna finnas med. Om man bortser från båtförsäkringsavtalen utgörs säkerhetsföreskrifterna, som påpekats, i de flesta fall av villkor som syftar till att förhindra stöldskador. Detta återspeglas även i det material som finns hos ARN respektive SkVn. Majoriteten av nedsättningsärenden avser just stöldskador och tolkningen av de säkerhetsföreskrifter som är kopplade till de olika försäkringarnas stöldmoment.

KFL:s betydelse för säkerhetsföreskrifternas innehåll

Man kan knappast påstå att införandet av KFL föranlett några avgörande förändringar ifråga om innebörden av de krav försäkringsbolagen ställer på hur den försäkrade egendomen skall skyddas mot skador. Lagen kan heller inte sägas ha haft ett sådant syfte. Det man ville åstadkomma var istället en ny syn på hur påföljden bör fastställas när en föreskrift väl blivit åsidosatt. Vad kan då sägas om lagens betydelse i detta fall? Inledningsvis kan man konstatera att de nedsättningsvillkor, som gällde vid tiden före KFL:s ikraftträdande, d.v.s. AB 76, med dagens ögon sett framstår som förhållandevis generösa mot den försäkrade. Vid brott mot en då gällande säkerhetsföreskrift föreskrevs om ett standardavdrag på 20 % (minst 1 000 kr) utöver självrisk. Avdraget kunde minskas när det förelåg synnerliga skäl med hänsyn tagen till försummelsens art eller andra omständigheter. Något särskilt påpekande om att avdraget kunde höjas i allvarligare fall förekom inte. Detta framstår utan tvekan som ganska frikostigt. Studerar man avtalen närmare får man emellertid en något annorlunda bild. Det visar sig nämligen då att den generösa påföljdsregeln i allmänhet hade ett begränsat tillämpningsområde. De flesta av avtalens säkerhetsföreskrifter angav nämligen att den

allmänna bestämmelsen var subsidiär till andra nedsättningsvillkor. I t.ex. stöldmomentet gällde detta för alla föreskrifter utom den som ålade den försäkrade att byta lås när han haft anledning att misstänka att någon obehörig kommit över en nyckel till bostaden. I övrigt tillämpades 20 %-regeln när den försäkrade brutit mot en särskild föreskrift (d.v.s. en föreskrift som ej ingick i det vanliga standardpaketet). Avdraget skulle också kunna aktualiseras när den försäkrade åsidosatt en föreskrift som följer av lag, författning eller som ålagts av myndighet. Det stora antalet säkerhetsföreskrifter var alltså betydligt strängare sanktionerade än vad den allmänna bestämmelsen gav intryck av. I flertalet fall medförde ett åsidosättande av en säkerhetsföreskrift att ersättningen sattes ned med 100 %.

I de allmänna bestämmelser, som togs i bruk vid KFL:s ikraftträdande 1981, bibehölls den nämnda 20 %-schablonen. Bolagen lade dock till att avdraget skulle kunna höjas i allvarligare fall till och med så att ingen ersättning alls kom att utgå.

I stöldmomentet fortsatte bolagen att som huvudregel ange 100 % nedsättning som påföljd när en säkerhetsföreskrift åsidosatts. Till detta kan läggas att de allmänna bestämmelserna från 1981, till skillnad från AB 76, saknade ett påpekande om att bristande kausalitet kunde medföra att full ersättning utbetalades.

Bolagens normalavdrag på 100 % kritiserades bl.a. av Jan Hellner som suttit som ordförande för Försäkringsrättskommittén.⁴² ARN underkände dessutom i ett flertal fall bolagens yrkande om att få sätta ned ersättningen till 0. I 1983 års avtal ändrade bolagen sina villkor. Alla 100 %-avdragen försvann dock inte från marknaden. I de fall villkoren omformulerades ersattes de i allmänhet av föreskrifter som inte angavs någon procent-sats alls som riktlinje för hur stort avdraget normalt sett borde bli. Detta betydde att vissa bolag fann det nödvändigt att också omarbete

sina allmänna bestämmelser. Dessa angav ju 20 % nedsättning som normalavdrag, något som de flesta bolag vid denna tidpunkt verkar ha uppfattat som väl frikostigt visavi slarviga försäkringstagare. Några bolag bibehöll dock den tidigare utformningen av den allmänna bestämmelsen och i de fall man tagit bort 100 % avdraget i säkerhetsföreskriften betydde detta, åtminstone på pappret, att påföljden plötsligt blev betydligt mycket mindre omfattande än vad den varit tidigare.

Såvitt jag kunnat finna upphörde bolagen från och med 1985 års avtal helt med att använda AB 1981 års 20 procentsnorm.⁴³ Detta förklaras förmodligen av att bolagen 1984 tillsammans antog de gemensamma riktlinjerna för nedsättning vid stölder ur bostad eller av medförd egendom. I dessa riktlinjer rekommenderas 25 respektive 50 % nedsättning för normalfallen. Enligt dessa riktlinjer kan avvikelser i ena eller andra riktningen förekomma när omständigheterna i det enskilda fallet talar för att man bör frångå normalavdraget. En intressant iakttagelse i sammanhanget är att riktlinjerna i vissa fall faktiskt medförde en skärpning av nedsättningsavdragen. Det tidigare gällande ”20 %-normen” ersattes av riktlinjens 25-procentiga avdrag. I de fall där bolagen tillämpat 20 % standardavdrag också när den försäkrade varit oaktsam med medförd egendom, höjdes normalavdraget till 50 %.

Normalregel eller minimiföreskrift?

Enligt KFL kan nedsättning komma ifråga när någon på den försäkrades sida av minst ringa oaktsamhet åsidosatt en säkerhetsföreskrift. Inget av bolagen som ingått i undersökningen har angett att det krävs mer än ringa oaktsamhet för att nedsättning skall kunna komma ifråga. Lagregeln kan därför sägas ha fått verkan som normalregel och inte som en minimiföreskrift. Det kan påpekas att det av

lagmotiven framgår att det endast undantagsvis är motiverat att sätta ned ersättningen vid enbart ringa oaktsamma brott mot en säkerhetsföreskrift. Påföljden sägs dessutom i dessa fall vara reserverad för överträdelser av uttryckliga och preciserade säkerhetsföreskrifter. Flera av de studerade föreskrifterna anger att nedsättningsavdraget helt kan bortfalla vid lindrigare fall av åsidosättande. Huruvida detta i sak är ekvivalent med att nedsättning endast undantagsvis kan komma ifråga är oklart. Möjligen kan villkorsskrivningen ge intryck av att det som huvudregel blir tal om ett avdrag, men att man i undantagsfall kan underlåta att göra ett sådant.

Ifråga om vems åsidosättande som kan föranleda nedsättning byggde AB 76 på reglerna i 1927 års FAL. Detta betydde att nedsättning förutsatte att ett åsidosättande kunde läggas den till last som haft att tillse att föreskriften efterlevdes. I AB 81 anpassade bolagen sina villkor till KFL:s identifikationsregel. Bolagen utnyttjade omedelbart den dispositiva möjligheten att i avtalet ange att identifikation kan förekomma mellan den skadelidande och den som haft tillsyn över försäkringsobjektet. Denna typ av identifikationsvillkor har förekommit i oförändrad form under hela undersökningsperioden och hos samtliga bolag.

Vad gäller de omständigheter som kan påverka nedsättningsavdragets omfattning angavs det i AB 81, att utöver uppsåt och oaktsamhet, kunde bolaget beakta i vad mån och på vilka villkor försäkring skulle ha beviljats om bolaget känt till det rätta förhållandet. Att uppsåt eller grad av oaktsamhet tillmäts betydelse för avdragets omfattning överensstämmer helt med vad som sägs i lagen. Tveksamt är däremot om det var särskilt välmotiverat att lägga särskild vikt vid på vilka villkor bolaget med kännedom om de rätta förhållandena skulle ha beviljat försäkringen. Det framgår i vart fall inte i lagmotiven att detta förhållande skulle kunna påverka avdragets omfattning. Tvärtom uttalar sig departementschefen för

ett avlägsnande från FAL:s stela kausalitets- respektive prorataregler.⁴⁴

De bolag som omarbetade sina allmänna bestämmelser 1983, strök passusen om att nedsättningsavdragets omfattning kunde påverkas av på vilka villkor man skulle beviljat försäkringen om man haft kännedom om de rätta förhållandena. Dessa bolag angav fortsättningsvis att försummelsens betydelse för skadans inträffande eller omfattning kunde påverka avdragets omfattning.

Försäkringsinspektionens riktlinjer

Från och med 1985 utmönstrades AB 81:s nedsättningsvillkor helt. Villkoret avseende nedsättningsavdrag vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter har därefter ersatts med en allmän bestämmelse, som i stort sett återger vad som sägs i 31 § KFL. Villkorens lagenlighet kan därmed knappast ifrågasättas. Däremot kan man hysa viss tveksamhet om den nu gällande allmänna bestämmelserna helt tillgodosett önskemålen om att bolagen i betydande utsträckning konkretiserar nedsättningsmöjligheterna.⁴⁵ Dessa krav kan emellertid sägas bli väl tillgodosedda i de branschgemensamma "Försäkringsinspektionens riktlinjer för tillämpningen av nedsättningsreglerna vid stöld och skadegörelse i bostad" samt "Försäkringsinspektionens regler för tillämpningen av nedsättningsreglerna vid stöld av egendom som förvarats eller medförts utanför bostad".⁴⁶ Riktlinjerna om nedsättningsavdrag i stöld i bostaden föreskriver ett normalavdrag på 25 % medan reglerna för nedsättning vid åsidosättande av föreskrifter som syftar till att förebygga stölder utanför bostaden utgår från ett normalavdrag på 50 %. Riktlinjerna, som är tämligen detaljerade, tycks numera ha fått ordentligt genomslag i skaderegleringen och de bidrar med all sannolikhet till att underlätta denna. Ett problem är emellertid att det finns en risk attriktlinjer-

na låser utvecklingen. Nedsättningsreglerna har utformats som generalklausuler bl.a. för att hänsyn skall kunna tas till omständigheterna i det enskilda fallet och för att det skall finnas ett utrymme för en produktutveckling inom lagens rāmärken. Det finns en uppenbar risk att riktlinjerna kommit att motverka dessa syften.⁴⁷

I och med införandet av 1984 års riktlinjer, med därpå följande villkorsändringar, har utvecklingen gått från normalavdrag på i princip 100 % till normalavdrag på 25-50 %. Det kan tyckas lite märkligt att försäkringsbolagen, som länge hävdade att alltför generösa villkor skulle kunna föranleda kraftigt ökade kostnader, plötsligt fann det påkallat att så radikalt ändra sin inställning till hur omfattande nedsättningsavdragen borde vara. Utvecklingen mot en liberalare praxis måste dock ses i ljuset av vad som hänt dessförinnan. ARN etablerade ganska tidigt en någorlunda fast praxis som gick ut på att normalavdraget vid åsidosättande av olika säkerhetsföreskrifter borde ligga på 50 %. När bolagen satte ned försäkringsersättningen med 100 % ålades de alltså alltsomoftast att utge 50 % ersättning till den klagande skadelidande. Det är väl knappast troligt att något försäkringsbolag kunde känna sig tillfreds med den rådande situationen. Oenigheten om huruvida de tillämpade villkoren var förenliga med KFL:s tvingande regler eller ej var total. Redan 1981 beslutade sig Länsförsäkringar för att ställa saken på sin spets. Trots att ARN rekommenderade bolaget att utge 50 % ersättning till en stölddrabbad försäkringstagare vars hustru glömt att låsa ytterdörren till parets villa (det s.k. Landskronafallet, NJA 194 s 829), nekade bolaget att följa nämndens rekommendation. Länsförsäkringar hänvisade i sin skadereglering till försäkringsvillkoren, som hade följande lydelse.

Aktsamhetskrav

För att ersättning inte skall sättas ned eller utebli måste följande aktsamhetskrav vara uppfyllt.

Ytterdörrar till bostaden skall vara låsta.

Har aktsamhetskraven för dörrar inte uppfyllts nedsätts som regel ersättningen med 100 %.

Ärendet kom att föras ända upp till HD, som ålade bolaget att utge 50 % ersättning. Av domskälen framgår att HD förmodligen kunnat tänka sig ett ändå lägre avdrag, men då försäkringstagaren inte yrkat på mer än 50 % ersättning var domstolen av processuella skäl förhindrad att ålägga bolaget att utge mer. I sina domskäl tog HD fasta på de vid tidpunkten gällande riktlinjerna för tillämpningen av nedsättningsreglerna vid stöld och skadegörelse i bostad. HD konstaterade att nedsättning inte borde ske med större stränghet än vad som var motiverat med hänsyn tagen till prevention och kostnader. Med hänvisning till att 1984 års riktlinjer rekommenderade 25 % avdrag för normalfallens del, fann HD att premien verkade kunna hållas på en acceptabel nivå, även när nedsättningen inte blev särskilt långtgående. Intressant är att såväl tingsrätten som hovrätten dessförinnan funnit att 100 % nedsättning inte kunde anses strida mot 31 § KFL.⁴⁸

Med tanke på att 1984 års riktlinjer verkar ha fått en avgörande betydelse för HD:s bedömning kan det finnas anledning att kommentera bakgrunden till dessa riktlinjers tillkomst. Som redan framkommit rådde oenighet mellan försäkringsbranschen och ARN vad gällde 100 %-villkorens lagenlighet. Positionerna verkade tämligen låsta. Försäkringsinspektionen intog en avvaktande hållning. Efter en tid fann emellertid Folksam det svårt att hålla fast vid den hårda linjen som föranledda att man alltsom oftast fälldes i ARN. 1983 deklarerade Folksam att man fortsättningsvis ämnade använda sig av ett normalavdrag på 25 % vid åsidosättande av säkerhetsföreskrifter i samband med stöld i bostaden. Av förklarliga skäl fann övriga bolag det svårt att i detta läge hålla fast vid 100 %-avdragen och branschgemensamma förhandlingar om nya riktlinjer inleddes under

Försäkringsinspektionens ledning.

Mot bakgrund av den händelseutveckling som föregick riktlinjernas tillkomst kan det finnas skäl att ifrågasätta hur pass välunderbyggd HD:s slutsats, att hänsyn till såväl prevention som kostnader borde kunna upprätthållas även när den försäkrade drabbades av betydligt lindrigare avdrag än 100 % i själva verket var. Riktlinjerna hade ju mer eller mindre pressats fram av konkurrensskäl. När Folksam s.a.s. satte bollen i rullning genom att ändra sina villkor, grundade bolaget sitt beslut på de erfarenheter man hade av att tillämpa de strängare villkoren. Det är m.a.o. inte klarlagt om bolaget t.ex. skulle haft fler skador att reglera om de försäkrade varit införstådda med att ”straffet” för en överträdelse av en säkerhetsföreskrift skulle ha stannat vid 25 % nedsättning och inte vid 100 % såsom villkoren faktiskt dittills hade föreskrivit. Det är naturligtvis svårt att med säkerhet uttala sig om vilken preventiv betydelse ett strängt nedsättningsavdrag kan ha. Det är möjligt att annat, obehag av att ha haft en främmande person i bostaden, förlust av saker med stort affektionsvärde etc., kan vara tillräckligt för att motivera de försäkrade att leva upp t.ex. till kravet om att hålla ytterdörren låst när man inte är hemma. Poängen i sammanhanget är emellertid att införandet av 1984 års riktlinjer i sig knappast kan sägas ha givit belägg för att ett 25-procentigt avdrag skulle vara tillräckligt för att tillgodose preventionen.

Ser man till ARN:s praxis (mer om denna nedan) förordade nämnden fram till riktlinjernas ikraftträdande att normalavdraget borde ligga på 50 %, en modell som jag personligen finner mer välmotiverad än den 25-procentslösning som bolagen valde att ansluta sig till. Huvudregeln med 50 % avdrag vid ett oaktsamt åsidosättande är tilltalande inte bara av preventiva skäl. Ytterligare en fördel med denna modell är att den lämnar större utrymme att ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet än vad 25-procentsavdraget gör.

25-procentsavdraget tenderar lätt att bli mera statistiskt än det 50-procentiga eftersom det knappast finns skäl att börja laborera med t.ex. 10- och 15-procentiga avdrag när oakt-samheten varit mindre graverande eller när det föreligger någon annan förmildrande omständighet i sammanhanget. Det föreligger därför en risk att nedsättningsavdraget i ganska ringa utsträckning kommer att anpassas efter omständigheterna i det enskilda fallet. Ännu ett argument som talar för 50-procentslösningen är att det vid jämkning av skadestånd med hänvisning till ett medvållande hos den skadelidande, har framhållits att det torde vara rimligt att som huvudregel utgå från att skadeståndet bör jämkas till hälften och endast i särskilda fall låta vållandet på ena eller andra sidan medföra avsteg från denna princip.⁴⁹ Den som, genom att bryta mot en säkerhetsföreskrift, förorsakar sig själv en skada och bolaget ett försäkringsfall kan i viss mån jämföras med en skadeståndsberättigad person som varit medvållande till sin egen skada. För den händelse att 50-procentsnormen tillämpades som huvudregel såväl i nedsättningsfallen inom försäkringsrätten som vid jämkning p.g.a. medvållande inom skadeståndsrätten, skulle man uppnå en ganska logisk ordning.

Vad kan då ha motiverat bolagen, och då i första hand Folksam som gick i spetsen för utvecklingen, att gå så långt att man sänkte normalavdraget från 100 till 25 % vid överträdelser av vissa säkerhetsföreskrifter? ARN hade ju, som sagt, etablerat en ganska stabil praxis med rekommenderade normalavdrag på 50 % oavsett vilken typ av säkerhetsföreskrift som åsidosatts. Beslutet att sänka normalavdraget till 25 % kan, såvitt jag kan förstå, enbart förklaras av att man inom försäkringsbranschen ansåg de mycket låga avdragen vara kostnadseffektiva. Det fanns skäl att anta att det lindrigare avdraget skulle minska antalet konflikter med försäkringstagarna, något som f.ö. bestyrks av den empiriska

studien av ärendena hos ARN. Ett minskat antal konflikter, lättare hantering av skadeärendena, allt detta bidrar självfallet till att minska bolagets transaktionskostnader. Härtill kan läggas att bolagen med de lindrigare avdragen rimligen borde kunna förvänta sig att få en bättre utdelning hos ARN, d.v.s. risken att ARN skulle ålägga bolagen att utge ytterligare ersättning borde minska i och med införandet av de låga normalavdragen. Att så också blev fallet styrks f.ö. också av min undersökning. Sammantaget borde alltså de låga avdragen kunna bidra till förbättrade kundrelationer i det att man riskerade färre klagomål och när sådana ändå kom i fråga, utsikterna att få gehör för den gjorda skaderegleringen ökade.

Det är svårt att uttala sig om huruvida de generösare försäkringsvillkoren kommit att förorsaka höjda premiekostnader eller ej. Detta är f.ö. ett problem som jag inte studerat särskilt i min undersökning. För den händelse att en undersökning i saken skulle visa att försäkringspremierna överhuvudtaget inte påverkats alls, är det inte utan att man kan frestas undra om dessa i sådant fall inte var tilltagna i överkant från början? Något måste det ju ändå ha kommit att kosta att betala ut ersättning i fall där man tidigare nekade all kompensation.

Jag har inga uppgifter på om antalet fall där de försäkrade åsidosatt olika säkerhetsföreskrifter kommit att öka över tid. Det är alltså inte klarlagt om försäkringstagarna i och med införandet av 1984 års riktlinjer blivit ”slarvigare” i hanteringen av sin försäkrade egendom. Det tål emellertid att påpeka att även om de försäkrades beteende inte förändrats i någon nämnvärd utsträckning så behöver detta inte med nödvändighet betyda att nedsättningsavdragets omfattning är helt ointressant i preventiv bemärkelse. Det är nämligen möjligt att försäkringstagarna än idag inte är fullt medvetna om hur rätten till försäkringsersättning påverkas av ett åsidosättande av en sä-

kerhetsföreskrift. Det är vilket fall min erfarenhet som lärare i försäkringsrätt, att mina studenter i allmänhet blir mycket förvånade när de får ta del av de gällande nedsättningsvillkoren. Även om denna min iakttagelse på intet sätt gör anspråk på att ge en vetenskapligt underbyggd indikation på vad den genomsnittlige försäkringstagaren känner till om sitt försäkringsskydd, finner jag det ändå intressant att reaktionerna återkommer år för år. Det tycks vara en väl inarbetad (van)föreställning att försäkringsbolagen är stränga och kräver både det ena och det andra för att överhuvudtaget utge någon försäkringsersättning, man bör m.a.o. se till att följa avtalets alla bestämmelser till punkt och pricka för att inte riskera att stå utan ersättning. Och även om man inte närmare studerat sitt försäkringsavtal, så verkar många av de tillämpade föreskrifterna var väl förankrade det allmänna rättsmedvetandet. Ingen reagerar t.ex. särskilt över att bolagen kräver att dörren till bostaden skall hållas låst när man lämnar denna för annat än kortare ärenden. Intressant är emellertid att jag alltsomoftast möter en viss indignation över att avtalen tvingar alla att vara med och betala för skador som en del tycks uppfatta som mer eller mindre självförvållade. De som ger uttryck för denna åsikt påpekar ofta att bolagen inte ger den som anser sig själv ganska ordentlig (läser alltid sin dörr, regler alla fönster, etc.) något alternativ. Det finns helt enkelt inga försäkringar att tillgå, som till en lägre premie, erbjuder ett försäkringsskydd som ställer högre krav på de försäkrades efterlevnad av bl.a. säkerhetsföreskrifter.

Oavsett vad man tycker om de lindriga nedsättningsavdragen verkar de ha kommit för att stanna. De har nu tillämpats sedan 1984 och inget tyder på att bolagen skulle vilja skärpa påföljderna för åsidosättande av säkerhetsföreskrifter. Försäkringsbranschen tycks här ha funnit en lösning på nedsättningsproblematiken som man anser vara både effektiv

och smidig. Talar man med branschfolk idag så hörs heller inget av den kritik som riktades mot nedsättningsreglerna den gången de antogs, tvärtom är det numera inte ovanligt att man får höra att dessa regler ger utrymme för en flexibilitet som väl passar för försäkringsverksamheten.

Undersökningsmaterialet

Tillämpningen av villkoren

För att få en uppfattning om hur bolagen tillämpat sina nedsättningsbestämmelser vid brott mot olika säkerhetsföreskrifter har jag, som framkommit inledningsvis, undersökt ARN:s avgöranden på området. Undersökningen omfattar perioden 810101 - 951130. Det övervägande antalet undersökta tvister avser nedsättning vid brott mot någon säkerhetsföreskrift i stöldmomentet.

Den här redovisade delen av min undersökning omfattar endast avgörande avseende aktsamhetskrav som klart definierar hur den försäkrade skall handla. Avgöranden som avser tillämpning av villkor, som endast anger att den försäkrade skall ha handhaft egendomen på ett tillfredsställande eller aktsamt sätt ingår m.a.o. ej i materialet. Urvalet av fall är beroende dels av att den prövade tvisten skall ha angått nedsättning vid brott mot ett preciserat aktsamhetskrav, dels av att avgörandet skall hänföra sig till den nämnda undersökningsperioden. Tvisten skall dessutom ha avsett tolkning av ett villkor i hem-, villa-, fritidshus-, rese- eller allriskförsäkring.

Det förekommer avgöranden där den försäkrade yrkat på ersättning både ur en hemförsäkring och ur en allriskförsäkring. I allriskförsäkringarna använder sig bolagen ofta av generella aktsamhetsvillkor medan hemförsäkringarna i större utsträckning uttryckligen definierar hur bolaget vill att den försäkrade skall uppträda. När den försäkrade har yrkat på ersättning ur olika försäkringar har nämnden haft att ta ställning till tillämp-

ning av två olika villkor. Här redovisas enbart de tvister som avser tillämpningen av en säkerhetsföreskrift. Har den försäkrade brutit mot flera preciserade föreskrifter redovisas fallet s.a.s. dubbelt, d.v.s. varje provat villkor räknas som en tvist.

Slutligen kan tilläggas att jag haft ambitionen att låta undersökningen omfatta samtliga nämndavgöranden under undersökningsperioden. Då nämndernas beslut inte är föremål för publicering⁵⁰ är det förenat med vissa

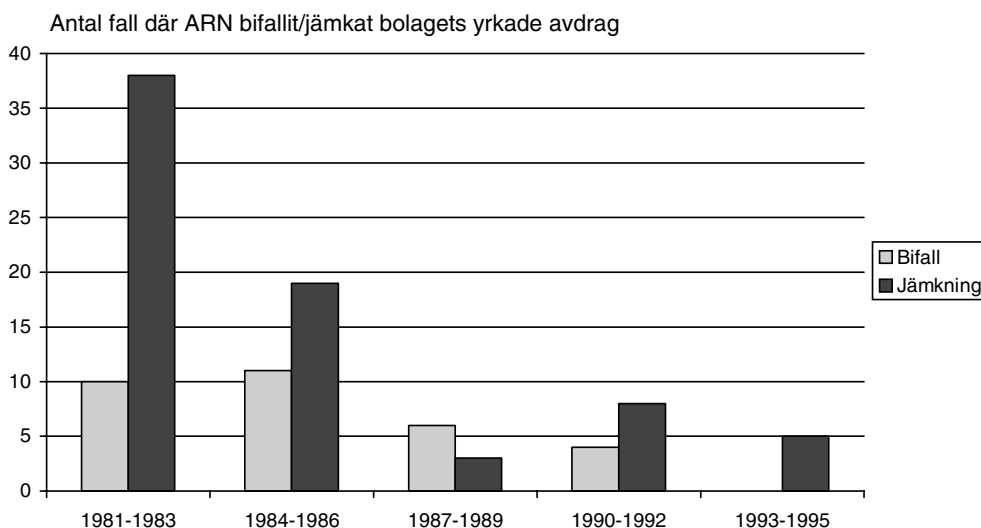
praktiska problem att få del av dem. ARN har välvilligt stått till tjänst med att tillsända mig sina avgöranden.

Undersökningen av tillämpningen av ned-sättningsvillkor vid brott mot preciserad säkerhetsföreskrift omfattar 214 avgöranden från ARN. Nämnden har under den granskade perioden underkänt bolagens villkorstillämpning i 139 fall medan man varit helt ense med bolagen om hur det inträffade bör bedömas i 71 fall.

Tabell 1.

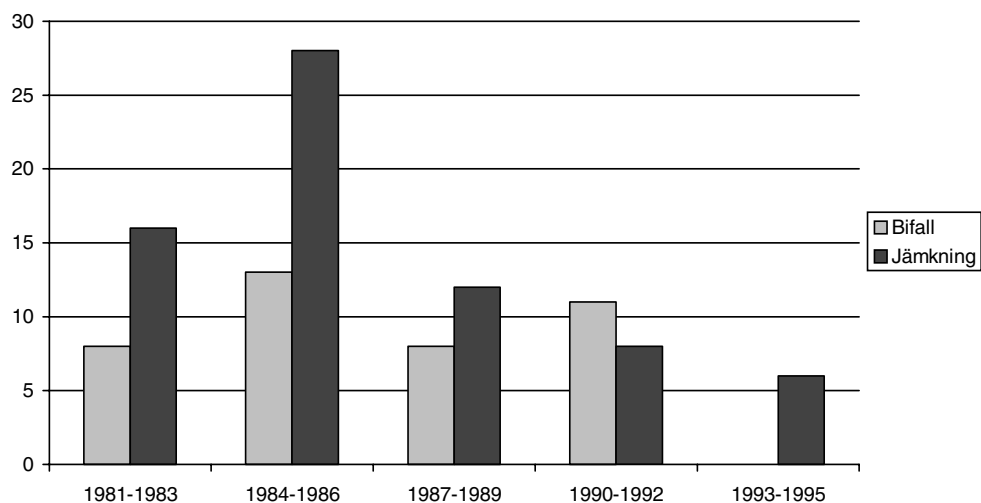
Period	1981-1983		1984-1986		1987-1989		1990-1992		1993-1995	
	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning
I bostad	10	38	11	19	6	3	4	8	0	5
Utanför bostad	8	16	13	28	8	12	11	8	0	6
Summa	18	54	24	47	14	15	15	16	0	11

Diagram 1 a, stöldskador i bostad

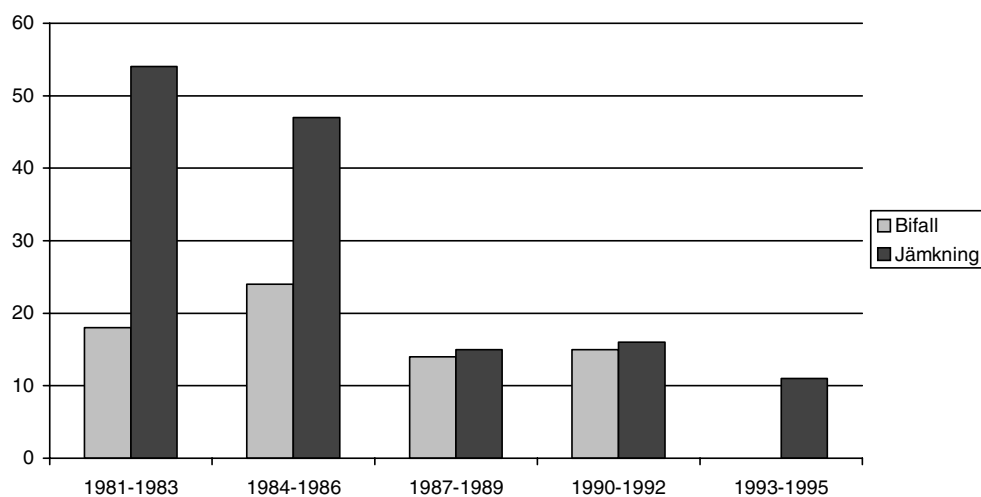
Diagram 1 b, stöldskador utanför bostaden

Antal fall där ARN bifallit/jämkat bolagets yrkade avdrag

Diagram 1 c, stöldskador i och utanför bostad.

Antal fall där ARN bifallit/jämkat bolagets yrkade avdrag

Det förekommer att ett ARN-ärende även har prövats av SkVn. ARN:s bedömning har då i allmänhet varit mindre sträng mot de försäkrade än vad SkVn varit. Det bör dock påpekas att majoriteten av SkVn:s avgöranden hänför sig till perioden 1981 - 1983. SkVn och ARN intog under denna tid motsatta ståndpunkter till 100 %-avdragen. Detta påverkar naturligtvis utfallet i betydande grad och gör SkVn-materialet mindre intressant än ARN:s.

Bifall eller jämkning av bolagets yrkande?

Under perioden har ARN ogillat bolagens nedsättningsyrkande i ungefär två tredjedelar av de studerade fallen. En mera nyanserad bild får man om man ser på utvecklingen över tid. Jag har därför indelat undersökningsperioden i fem treårs intervaller. Med tanke på att riktlinjerna för hur nedsättningsavdraget skall bestämmas är olika vid stöld i respektive utanför bostad har jag redovisat skadegrupperna var för sig. I följande tabell framgår i hur många av de undersökta fallen som nämnden bifallit respektive jämkat det av bolaget yrkade nedsättningsavdraget.

Resultaten illustreras i de tre diagrammen där det första visar antalet fall där nämnden bifallit respektive jämkat bolagets yrkade avdrag vid reglering av skador som inträffat i bostaden. Det andra diagrammet visar antalet

fall där ARN bifallit respektive jämkat bolagets yrkande om avdrag vid skador som inträffat utanför bostaden. Slutligen det tredje diagrammet visar det totala utfallet om man lägger samman de båda skadekategorierna.

Av tabell 1 framgår att antalet anmälda tvister mellan bolag och kunder minskat efter hand. Det verkliga trendbrottet kommer under perioden 1990-92. De flesta försäkrade eftersträvar förmodligen att få ut mesta möjliga ersättning för sin skada. Ett minskat antal tvister kan därför ses som en indikation på att bolagen och de försäkrade efterhand blivit alltmer överens om hur villkoren bör tolkas och tillämpas. En annan tänkbar förklaring till utfallet kan vara att försäkringstagarna i allt större utsträckning börjat välja försäkringsalternativ av allrisktyp. Dessa försäkringar saknar i stor utsträckning preciserade säkerhetsföreskrifter men innefattar istället generella aktsamhetskrav. Om detta antagande vore korrekt borde man kunna förvänta sig att antalet tvister angående tillämpning av allriskvillkor kommit att öka. Min undersökning tyder också på att så skulle vara fallet men denna ökning är enligt min mening inte tillräckligt markant för att ensam förklara nedgången av antalet tvister avseende tillämpningen av preciserade föreskrifter.

Tabellen visar att bolagens och ARN:s inställning i nedsättningsfrågan skiljt sig ganska tydligt åt under perioden 1981-1983 och då

Tabell 2.

Period	1981-1983		1984-1986		1987-1989		1990-1992		1993-1995	
	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning	Bifall	Jämkning
Ytterdörr	3	17	3	10	1	3	2	5	0	2
Balkongdörr	1	2	0	2	0	0	0	0	0	1
Altandörr	1	3	1	2	1	0	0	1	0	0
Fönster bv	4	10	1	2	1	0	1	1	0	1
Fönster övr	0	5	0	2	1	0	0	0	0	0
Nyckel	1	1	6	1	2	0	1	1	0	1
Totalt	10	38	11	19	6	3	4	8	0	5

särskilt ifråga om nedsättning med anledning av stöld i bostaden. Från och med 1984, när de nya riktlinjerna började att tillämpas, tenderar bolagen och nämnden att bli alltmer överens om hur stora nedsättningsavdragen bör bli. Under den fjärde treårs perioden är det i dessa fall vanligare att nämnden delar bolagens uppfattning i nedsättningsfrågan än att man anser att det borde utgå mer ersättning. Att pendeln åter tycks svänga under den sista undersökningsperioden kan möjligen förklaras av att det numera bara är de riktigt svårbedömda fallen som kommer under ARN:s prövning. En annan tänkbar förklaring är givetvis att bolagen åter börjat se strängare på åsidosättanden. Mot en sådan slutsats talar dock att antalet fall som kommit under nämndens prövning inte har ökat. Ett strängt förhållningssätt hos bolagen borde rimligen, i lika hög grad i dag som när lagen just börjat tillämpas, kunna föranleda ett stort antal tvister.

Även vid stöld utanför bostaden har antalet tvister minskat med tiden. Också i denna skadegrupp tenderar alltså bolag och nämnd att bli alltmer eniga om hur nedsättningsvillkoren bör tillämpas. Detta kan tyckas lite överraskande eftersom normalavdraget vid stöld utanför bostaden enligt 1984 års riktlinjer är 50 %, stöld på hotell undantaget. Normal-

avdraget vid stöld i bostad ligger däremot på 25 %. Nivån på normalavdragen gör att det finns olika stort spelrum för divergerande åsikter i nedsättningsfrågan. Detta verkar dock inte ha så stor betydelse.

Materialet visar att ARN inte varit särskilt benägen att rekommendera avdrag som är större än 0 men lägre än 25 %. Detta dock med undantag för de fall där det aktuella avtalet föreskriver 20 % nedsättning som normalavdrag. Bland de undersökta avgörandena avseende åsidosättande av säkerhetsföreskrift har jag endast kunnat finna två fall där ARN rekommenderat ett avdrag understigande 20 %. I dessa båda fall har de berörda bolagen yrkat på 10 % nedsättning varför nämnden varit förhindrad att rekommendera ett högre avdrag.

De olika föreskrifterna

Går det då att finna någon föreskrift där bolagens och ARN:s åsikter särskilt tydligt gått isär ifråga om villkorstillämpningen? Tabell 2 avseende tillämpningen av säkerhetsföreskrifter vid stöld i bostaden kan kanske ge svar på denna fråga. I tabellen redovisas i vilka fall nämnden bifallit respektive jämkat bolagets yrkande fördelat på olika föreskrifter.

Tabell 3.

Period	1981-1983		1984-1986		1987-1989		1990-1992		1993-1995	
	Bifall	Jämknig	Bifall	Jämknig	Bifall	Jämknig	Bifall	Jämknig	Bifall	Jämknig
Biutrymme	0	2	0	2	1	4	1	2	0	1
Hotell	2	4	0	3	1	3	1	1	0	1
Arbetsplats	1	0	3	5	1	0	2	2	0	1
Olåstbil	0	0	1	2	2	2	0	0	0	1
Låstbil/ handskfack	2	7	6	12	3	2	5	3	0	0
Cykel	2	0	2	3	0	0	2	0	0	0
Övrigt	1	3	1	1	0	1	0	0	0	2
Totalt	8	16	13	28	8	12	11	8	0	6

Undersökningens resultatet visar att stor enighet har rått ifråga om hur omfattande nedsättningsavdraget bör bli när åsidosättandet avsett en föreskrift om hur nyckeln till bostaden skall förvaras. Det ligger nära till hands att anta att denna samstämmighet har sin förklaring i att bolagen i dessa fall i stor utsträckning yrkat på att få sätta ned ersättningen med det relativt låga normalavdraget 20 %. Så är emellertid inte fallet. I tre av de tio avgöranden, där nämnden delat bolagets uppfattning har bolaget yrkat på nedsättning om 50 % eller mer. I övrigt framgår av tabellerna att bolagen under hela undersökningsperioden verkar ha haft en strängare inställning än ARN till att bostadens ytterdörr lämnats olåst.

I tabell 3 redovisas utfallet vad gäller nedsättningsbedömningen vid stöldur utanför bostaden. Även här redovisas avgörandena fördelade på olika föreskrifter.

Antalet tvister avseende nedsättning vid stöldur bil har, som synes, varit förhållandevis stort. Bolagens bedömning har underkänts i majoriteten av fallen. Det kan dessutom tilläggas att antalet tvister avseende tillämpning av generellt aktsamhetsvillkor vid stöldur bil ökat under de två sista undersökningsperioderna. Stöldur bilar verkar m.a.o. förhållandevis ofta föranleda tvister mellan den skadelidande och de berörda försäkringsbolagen. De bestulna försäkringstagarna tycks ofta vara ovetande om de säkerhetsföreskrifter som anknyter till förvaring av egendom i bilen. Även den vanliga omfattningsbestäm-

melsen, som anger att stöld av egendom som lämnats kvar i bilen ej ersätts av försäkringen, verkar okänd för många. Okunskapen om försäkringsvillkoren verkar vara en bidragande faktor till de många tvisterna. Ofta framkommer att de berörda försäkringstagarna dessutom inte dela bolagets uppfattning att det är särskilt oäktsamt att låta något stöldbegärligt, t.ex. en kamera, bli liggande i bilen (ej inlåst i handskfack eller bagage). Tvärtom är det inte ovanligt att den försäkrade hävdar att det stulna fått ligga kvar, eftersom risken för stöld då bedömts ha varit mindre än om egendomen tagits med (till stranden, in på restaurangen etc). Behovet av information om avtalsvillkorens innehåll verkar vara stort på detta område.

Nämnden och bolagen tycks vara mera överens i nedsättningsbedömningen när stölden inträffat utanför bostaden än när skadan skett i denna. Det är möjligt att detta kan förklaras av att ARN i första hand eftersträvat att värna den försäkrade mot betydande ekonomiska förluster. Den genomsnittliga skadan vid stöldur i bostaden är ungefär dubbelt så stor som vid stöld utanför bostaden (i den senare gruppen har jag då undantagit stöldur biutrymme samt på hotell).

Oavsett om man studerar nedsättningsbedömningen vid stöldur i eller utanför bostaden kan man konstatera att det i många fall har lönat sig att klaga på bolagens beslut. Även om det skett en omsvängning under de senaste undersökningsperioderna, har nämnden sänkt

Tabell 4.

Period	1981-1983	1984-1986	1987-1989	1990-1992	1993-1995	Totalt
Differens 100	9	8	2	3	3	25
Differens 75	5	3	3	3	0	14
Differens 50	28	20	3	5	2	58
Differens 25	10	14	7	3	5	39
Annat	2	2	0	2	1	7

bolagens nedsättningsavdrag i nästan vartannat provat fall. En undersökning av all nämndpraxis för perioden 1983 - 1989 visade att försäkringstagarna fick rätt mot bolagen i ca 22-23 % av de prövade tvisterna. Förutsättningarna för den försäkrade att vinna en tvist mot sitt försäkringsbolag tycks följaktligen vara större i just nedsättningsfall än vad som gäller rent generellt.

Differensen mellan yrkad och rekommenderad nedsättning

Att ARN förhållandevis ofta sänker ett av bolaget yrkat nedsättningsavdrag är en sak, men frågan är hur stor skillnad det är mellan bolagens och nämndens bedömning? Är det så att det rör sig om mindre justeringar av avdragen eller har bolagets yrkande markant avvikit från vad nämnden ansett vara ett skäligt nedsättningsavdrag i de prövade fallen? Jag har försökt skapa mig en uppfattning om detta genom att jämföra bolagens yrkade avdrag med vad nämnden rekommenderat. I tabell 4 redovisas differensen mellan det avdrag bolaget yrkat och det nämnden rekommenderat. Detta innebär att "Differens 100" omfattar fall där nämnden rekommenderat full ersättning medan bolaget ansett att ingen ersättning alls borde utbetalas. Det är inte ovanligt att bolagen i dessa fall motiverat sitt beslut med att skadan ej omfattats av försäkringsskyddet. Nästa grupp avser fall där bolaget t.ex. velat sätta ned ersättningen med 100 % medan nämnden ansett 25 % tillräckligt. En annan möjlighet är att bolaget velat göra avdrag med 75 % medan nämnden menat att full ersättning bör utgå. Nästa grupp avser antalet fall där bolagen yrkat 100, 75 eller 50 % nedsättning men där nämnden ansett 50, 25 respektive 0 % avdrag vara skäligt.

Sett över hela undersökningsperioden har det vanligaste varit att det skiljt 50 procentenheter mellan det avdrag bolaget ansett skäligt och det som ARN rekommenderat. Man kan också konstatera att i 97 (ca 2/3) av de prövade

tvisterna har differensen varit 50 procentenheter eller mer.

Under perioden 1987-89 tycks bolagen och ARN ha börjat närma sig varandra i inställningen till hur omfattande avdraget bör vara i olika fall. Det blir då allt vanligare att differensen mellan bolagets nedsättningsavdrag och det av ARN rekommenderade stannar vid 25 procentenheter. Detta antyder att de förhållandevis liberala nedsättningsriktlinjerna fått genomslag i skaderegleringen. Under den följande undersökningsperioden bryts emellertid denna trend. Varför detta sker är svårt att säga. Möjligen kan förklaringen sökas i ett kärvare ekonomiskt klimat där bolagen åter väljer att strama upp sin påföljdsbedömning.

Av undersökningen framgår att det förekommit ett förhållandevis stort antal fall där nämnden ansett skadan fullt ersättningsbar medan de berörda bolagen velat sätta ned ersättningen med 100 %. Med tanke på att det rör sig om en skönsmässig bedömning är det inte särskilt märkligt att det kan skilja 25 procentenheter mellan vad bolagen och ARN i ett speciellt fall anser vara ett skäligt avdrag. Däremot finns det anledning att reagera när åsikterna går så vitt isär att det rör sig om att ge den försäkrade allt eller inget i ersättning.

De olika bolagens skadereglering

Hur ser då förhållandena ut om man jämför de olika bolagens skadereglering? Här är det vanskligt att dra några långtgående slutsatser. Sådana förhållanden som att de olika försäkringsbolagen har olika stor andel av marknaden och att de heller inte är organiserade på samma sätt när det gäller intern prövning av sina skadeärenden kan påverka antalet tvister hos ARN. Med hänsyn till dessa omständigheter är det knappast meningsfullt att göra en total redovisning av hur de prövade tvisterna fördelar sig på olika bolag. Några förhållanden förtjänar emellertid att kommenteras.

En intressant iakttagelse är att Länsförsäkringsbolagen betydligt oftare än andra bolag

dras inför nämnden. Som exempel kan nämnas att under perioden 900101-9511130 svarar Länsförsäkringar för inte mindre än 25 av de 42 prövade tvisterna avseende tillämpning av preciserade säkerhetsföreskrifter. I åtta av dessa tvister har nämnden varit ense med bolaget om att yrkat nedsättningsavdrag varit skäligt.

Ser man till undersökningsperioden som helhet har Trygg-Hansa något oftare än övriga bolag fått sitt nedsättningsyrkande underkänt. Bland de undersökta säkerhetsföreskriftsfallen har jag sammanlagt funnit att Trygg-Hansa varit inblandat i 21 av de redovisade tvisterna. Nämnden har godkänt bolagets nedsättningsyrkande i tre av dessa fall. Folksam är det bolag som fått igenom sitt nedsättningsyrkande i flest fall. Detta kan möjligen förklaras av att Folksam var först bland bolagen med att tillämpa 25 % avdrag som normalavdrag.

Skadornas omfattning

Ytterligare en omständighet kan vara värd att notera. Många av de prövade tvisterna avser mindre belopp. Vid stöld i bostad har det totala skadebeloppet legat under 10 000 kr i 36 (ca 35 %) av de 104 prövade tvisterna. Det bör då tilläggas att det i tolv fall saknats uppgift om skadans beloppsmässiga omfattning. Det finns skäl att anta att det också bland dessa skador förekommit att det stulnas värde understigit 10 000 kr. I flertalet av de 36 studerade skadorna har tvisten dessutom inte avsett hela skadebeloppet. Min undersökning har visat att det vanligaste varit att det skiljt 50 procentenheter mellan bolagets avdragsyrkande och det av ARN rekommenderade. På senare tid har det dessutom blivit allt vanligare att skillnaden mellan bolagets avdrag och det av nämnden rekommenderade stannat vid 25 procentenheter. Härtill kan läggas att det från skadebeloppet avgår en självrisk, vilket medför att nedsättningsvisterna i flertalet fall avser mindre belopp än

den totala ekonomiska skadan. Ett exempel kan kanske belysa vad jag menar.

Låt oss anta att vi har en skada som uppskattas till 10 000 kr. Försäkringsbolaget vill, med hänvisning till att en säkerhetsföreskrift blivit åsidosatt, sätta ned ersättningen med 50 %. Utgår vi från en självrisk på 1 000 kr skulle den försäkrade, enligt bolagets mening, få skadan ersatt med 4 000 kr (50 % av 10 000-1 000). Försäkringstagaren anser att 25 % avdrag är en tillräckligt sträng sanktion. Om nu nämnden går på försäkringstagarens linje skulle skadan ersättas med 6 500 kr (75 % av 10 000-1 000). Försäkringstagare har följaktligen "tjänat" 2 500 kr på att klaga på bolagets skadereglering. Ur den enskildes perspektiv kan summan naturligtvis uppfattas som betydande. För bolagets del ter det sig kanske annorlunda. Med tanke på de kostnader konflikten medför kan det också ifrågasättas om det inte finns en gräns för när det är ekonomiskt försvarligt att låta en tvist komma under prövning.⁵¹ Kostnaderna för prövningen stannar till viss del på samhället, som ju svarar för ARN:s verksamhet och till viss del på bolagen vars tjänstemän får lägga ned tid på att driva tvisten. Även om prövningsförfarandet hos ARN är gratis för den försäkrade kan denne naturligtvis också drabbas av vissa kostnader för att få saken utredd, dessa kostnader stannar dock i stor utsträckning på den försäkrade själv. Vad gäller bolagens kostnader kan dessa dessutom övervältras på försäkringstagarkollektivet i form av ett ökat premieuttag.

Det som hittills har sagts har avsett stöld i bostad. Undersöker man stöldskador, som inträffat utanför bostaden förstärks intrycket av att nedsättningskonflikterna många gånger avser mindre summor.

Vid stöld utanför bostaden understiger skadesumman 10 000 kr i 70 (ca 64 %) av de 110 prövade fallen. I denna grupp saknas uppgift om skadans omfattning i 10 fall. Här finns det antagligen i än högre grad anledning att räkna

med att ett flertal av de ”anonyma” skadorna faller inom 10 000 kr-ramen. 44 skador (ca 40 %) når inte upp till 5 000 kronorsstrecket. Till detta får då förmodligen läggas någon av de skador där det saknas uppgift om skadans omfattning. Det är inte särskilt märkligt att skadorna utanför bostaden i allmänhet blir mindre omfattande än när det rör sig om stölder i denna, man har ju det mesta av sitt lösöre i bostaden.

Vid stöld i bostad kan man se en viss tendens hos nämnden att vid större skador avgör ärendet till den försäkrades förmån. Nämnden har under undersökningsperioden haft att ta ställning till nedsättningsavdrag vid 36 stölder i bostad där skadebeloppet överstigit 20 000 kr. I 22 av dessa fall har nämnden jämkat nedsättningsavdraget. Det bör dock påpekas att det därmed inte är sagt att det varit skadans storlek som varit det som bestämt avdragets omfattning. Vid stöld utanför bostaden kan man snarare se en viss benägenhet att jämkat bolagens avdrag i de mindre skadorna.

Sammanfattningsvis kan sägas att i det stora hela avser nedsättningstvister mera sällan några större belopp. Därmed är dock inte sagt att skadan inte kan vara kännbar för den enskilde även om den inte överstigit t.ex. 5 000 kr. Det är emellertid svårt att befria sig från intrycket av att tvisterna långt ifrån alltid motiverats av att den försäkrade inte ansett sig kunna bära den ekonomiska förlust som en nedsatt, eller utebliven, försäkringsersättning skulle innebära. Det framkommer ofta av inlagorna till ARN att den skadelidande levit i uppfattningen att försäkringsskyddet varit mer omfattande än vad det i själva verket visat sig vara. När det väl går upp för den försäkrade att han haft fel, uppstår gärna en tvist som bottnar i att den försäkrade känner sig vilseledd och illa behandlad. Konflikten kan alltså i dessa fall delvis förklaras av ett bristande informationsutbyte mellan bolaget och den försäkrade. Det är heller inte ovanligt

att den skadelidande blir indignerad över att bolaget menat att skadan orsakats av oaktsamhet. Det förekommer ett antal tvister där främsta drivkraften bakom ett överklagande tycks ha varit att den försäkrade blivit upprörd över att ha utpekats som oaktsam (slarvig eller vårdslös). Även dessa konflikter har förmodligen sitt upphov i bristande kommunikation mellan parterna. Kanske kan man säga att nämnden i fall som dessa har en psykologisk funktion att fylla. Den får fungera som en klagomur dit de försäkrade kan vända sig för att ge utlopp för sitt missnöje. Ger nämnden bolaget rätt är det kanske också möjligt att den försäkrade har lättare att finna sig i beslutet. Utlåtandet kommer ju trots allt från en utomstående part. Här är det återigen viktigt att komma ihåg att nämndförfarandet är gratis. Många försäkrade skulle säkerligen dra sig för att stämma sitt bolag vid domstol för att på den vägen få till stånd ett utlåtande från en utomstående part. Genom att nämnden kan fånga upp och lösa ett stort antal konflikter mellan bolagen och deras försäkrade kan den i viss mån förväntas bidra till att skapa legitimitet åt försäkringsverksamheten.

Slutord

Inledningsvis ställdes frågan om och i sådant fall på vilket sätt KFL:s nedsättningsregler kommit att utöva inflytande på försäkringsavtal samt skadereglering. När det gäller just säkerhetsföreskrifter, som jag koncentrerat mig till i denna artikel, kan sammanfattningsvis följande sägas.

De första åren efter KFL:s ikraftträdande hävdade bolagen att det inte stod i strid med den tvingande 31 § KFL att i ett stort antal fall som huvudregel föreskriva om 100 % nedsättning när en säkerhetsföreskrift blivit åsidosatt. Även om denna inställning utsattes för hård kritik, bl.a. från Jan Hellners sida, har 100 %-villkoren aldrig i egentlig mening utdömts som lagstridiga. Dåvarande Försäk-

ringsinspektionen såg sig visserligen föranlåten att ta upp förhandlingar med branschen, men några tvångsåtgärder vidtogs inte. Och även om HD i det s.k. Landskronafallet förordade 50 % nedsättning (i enlighet med försäkringstagarens yrkande) så framgår inte av domskälen att domstolen ansåg det då gällande nedsättningsvillkoret vara lagstridigt.⁵² ARN gjorde däremot ingen hemlighet av att man ansåg 100 %-villkoren vara alltför stränga och oförenliga med KFL:s nedsättningsregel.

Efter en turbulent anpassningsfas tog utvecklingen en ny inriktning. Bolagen började tillämpa betydligt generösare normalavdrag vid brott mot de olika föreskrifterna, något man sedan hållit fast vid till dags dato. Ser man till typen respektive frekvensen av ärenden hos ARN kan man konstatera att läget vad gäller tolkning och tillämpning av de gällande nedsättningsvillkoren numera stabiliserats. Konkensus verkar ha inträtt. Bolagen, som fruktat att de generösa nedsättningsreglerna skulle komma att föranleda ett ökat slarv hos försäkringstagarna, med kraftigt höjda premier som följd, kom alltså själva att driva utvecklingen mot allt generösare nedsättningsnormer. Hur gick det då med de befarade premiehöjningarna? Visserligen har premierna stigit över tid, men kostnadsstegringarna kan, åtminstone enligt försäkringsbranschen själv, inte kopplas till just nedsättningsvillkoren. Bolagens farhågor skulle alltså kunna sägas ha kommit på skam.

Trots att rättsläget numera framstår som relativt stabilt kvarstår, enligt min mening, för just säkerhetsföreskrifternas del, tre problem som jag velat lyfta fram i denna artikel.

För det första finns det skäl att ifrågasätta varför det i princip enbart är villkor i stöldmomenten som, i strid med bolagens egen uppfattning, kommit att tolkas som omskrivna biförpliktelser. Trots att det i förarbetena finns stöd för att även andra villkor borde kunna omtolkas på motsvarande sätt, har det, mig veterligen, inte förekommit att villkor i t.ex.

överfallsskyddet, vatten- respektive stormskademomenten eller trafik- och kaskoförsäkringen kommit att betraktas som biförpliktelsevillkor. Det kan med fog diskuteras om lagstiftningen enbart syftade till att garantera konsumenterna ett förbättrat stöldförsäkringsskydd. Personligen finner jag en sådan slutsats högst tveksam.

För det andra kvarstår frågan om hur de generellt formulerade aktsamhetsvillkoren bör klassificeras. Bör de, som de flesta bolagen tycks mena, tolkas som säkerhetsföreskrifter, eller bör de, som lagförarbetarna anger, betraktas som villkor som ålägger den försäkrade att inte själv framkalla sitt försäkringsfall? Som framkommit i denna artikel menar jag att man bör hålla sig till vad som sägs i lagförarbetena och alltså hantera dessa villkor som klausuler som ålägger den försäkrade att inte framkalla ett försäkringsfall.

Slutligen och för det tredje kan det finnas anledning att diskutera i vad mån de gällande generösa nedsättningsriktlinjerna verkligen tillgodoser de preventionshänsyn, som, enligt förarbetena, sägs sätta gräns för hur långt man kan gå i generositet mot de försäkrade. Är det t.ex. rimligt att man kan lämna sin bostad olåst en hel arbetsdag och ändå enbart drabbas av 25 % nedsättning av försäkringsersättning för den händelse att en tjuv tar tillfället iakt för att tillägna sig egendom ur bostaden? Preventionens betydelse som styrinstrument har under alla tider varit satt under diskussion såväl på det ersättningsrättsliga som på det straffrättsliga området. Åsikterna om vilken betydelse som bör tillmätas olika preventionshänsyn går starkt isär. Från försäkringsbranschens sida har framförts att de kostnader som de låga nedsättningsavdragen förorsakar försäkringstagarkollektivet som helhet är försumbara och att det därför inte finns skäl att arbeta med strängare påföljder. Detta påstående verifieras till viss del av min undersökning av nämndpraxis där jag kunnat konstatera att konflikterna ofta rör sig om mindre sum-

mor. Hur stora kostnaderna blir totalt är emellertid inte bara avhängigt av att nedsättningsbeloppen i de enskilda fallet ofta inte är särskilt stort i kronor räknat. Även det totala antalet fall där ersättning utbetalas får naturligtvis betydelse i sammanhanget. Hur stort detta är har jag ingen uppfattning om och jag kan därför inte uttala mig om hållbarheten i bolagens påstående.

Utöver kostnadsöverväganden finns det emellertid ytterligare en aspekt på preventionsproblematiken som är värd att beakta. Det förekommer att försäkringstagare reagerar mot att slarviga medlemmar i försäkringstagar-kollektivet inte "bestraffas" strängt nog när de förbrutit sig mot någon föreskrift i avtalet. Det är möjligt att denna reaktion inte är särskilt rationell sett ur ett kostnadsperspektiv. Denna inställning till hur omfattande nedsättningsavdragen bör bli grundar sig förmodligen snarare på en moralisk uppfattning om hur man bör uppträda, än på med hur många ören den egna premien påverkas av att nedsättningsavdraget hålls på en låg nivå. Oavsett vad man tycker om detta, är det onekligen så att denna grupp av försäkringstagare inte har någon möjlighet att välja ett försäkringsskydd som svarar mot den egna uppfattningen om vad försäkringen bör ersätta. Det kan kanske t.o.m. finnas en risk att vissa av försäkringstagarna i denna grupp väljer att avstå från försäkringsskydd för att på så sätt slippa vara med och betala för skador som man anser självförvållade. I det stora hela torde dock denna grupp försäkringstagare vara ganska liten, varför problemet kanske inte skall överdrivas.

Noter

- ¹ SFS 1980:38.
- ² Liknande lagregler har senare införts i Norge genom Lov 16 juni 1989 nr 69 om försikringsaftaler samt i Finland genom Lag om försäkringsavtal 28.6 1994/543.
- ³ Se t.ex. Svenska Försäkringsbolags riksförbunds

remissyttrande samt Försäkringstidningen nr 6-7/1978 s 4 ff.

- ⁴ Med nedsättningsreglerna åsyftas 30-34 §§ KFL. Dessa regler anger vilka förutsättningar som skall vara uppfyllda för att den försäkrade skall kunna drabbas av påföljd när någon biförpliktelse blivit åsidosatt. Reglerna anger dessutom hur påföljden i sådant fall skall bestämmas.
- ⁵ Nerenius & Santerus förlag, Stockholm 1997.
- ⁶ Den fjärde nedsättningsregeln, 34 § KFL, behandlas ej i avhandlingen.
- ⁷ Personförsäkringarna, som alltså ej omfattas av lagen, kan ge upphov till speciella problem vad gäller premiebetalning och upplysningsplikt varför det ej ansågs lämpligt att inordna dessa försäkringar under KFL, SOU 1977:84 s 111, prop 1979/80:9 s 30 f. Vad gäller olika typer av specialförsäkringar, t.ex. smycke-, päls- eller kameraförsäkring, menade Försäkringsrättskommittén att konsumentskyddet borde kunna upprätthållas med hjälp av Finansinspektionens villkorsgranskning, SOU 1977:84 s 112. Lagen omfattar heller inte kollektivt tecknade försäkringar, detta eftersom konsumentskyddet i detta fall antas kunna upprätthållas ändå.
- ⁸ Det bör även påpekas att jag exkluderat ansvarsmomenten i dessa avtal då en studie av denna försäkringsgren hade förutsatt utvecklingar in i skadeståndsrätten som gjort att avhandlingen blivit än mer omfattande.
- ⁹ Länsförsäkringar verkar i regionala ömsesidiga föreningar varför det finns flera från varandra fristående bolag. I min studie har jag koncentrerat mig på avtal hämtade från Länsförsäkringar Nordvästra Skåne.
- ¹⁰ Det kan påpekas att de fyra största bolagen, Folksam, Skandia, Trygg-Hansa och Wasa 1994 tillsammans hade 76 % av saksade marknaden på konsumentsidan, Försäkringstidningen 12/1994 s 23.
- ¹¹ 7 § KFL.
- ¹² Dock med den begränsningen att om villkoret skulle vara att anse som oskäligt bör det kunna jämkas enligt 36 § AvtL.
- ¹³ SOU 1977:84 s 118, prop 1979/80:9 s 66. Se även SOU 1989:88 s 319 f samt NOU 1987:24 a 80 samt 87 f.
- ¹⁴ Se t.ex. Schmidt, Faran och försäkringsfallet, 1943, Hellner, Exclusions of risk and duties imposed on the insured, 1955, Hellner i Festskrift till Herlitz, 1955, s 140 ff, Hellner, Försäkringsrätt, 1965, s 60 ff, 86 ff, 162 f samt 177 ff, Persson, Bör försäkringsavtalsrätten reformeras?, 1968, s 19 ff, Selmer Forsikringsret, 2 utgåve, 1982, kapitel 5, Bentzon/Christensen, Lov om försikringsaftaler I, 1952 s 282, Bengtsson, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållande, 1960, Lyngs-Y, Dansk forsikringsret, 1994, s 32 f, Wilhelmsson, Om styrning av försäkringsvillkor.
- ¹⁵ ARN 83/R6193
- ¹⁶ Dessa villkor anger vilken person, vilket objekt eller

- vilket intresse som försäkringen omfattar.
- ¹⁷ ARN 84/R4336
- ¹⁸ ARN 84/R6868
- ¹⁹ Som exempel på detta kan nämnas att Trygg-Hansa i sitt hemförsäkringsavtal från 1977 i vattenskadementet föreskriver att ”om försäkringsstället är så beläget att det av erfarenhet är påtaglig risk för skada, skall den försäkrade vidta skäligen åtgärder för att förhindra denna”. Villkor 305. Denna föreskrift förekommer inte i senare avtal, jfr Trygg-Hansa Hem 840401, villkor 6.4 samt senare 940101 Trygg-Hansa Villahem Grundskydd B.
- ²⁰ Prop 1979/80:9 s 65.
- ²¹ SOU 1977:84 s 118, prop 1979/80:9 s 65.
- ²² Jfr t.ex. Folksam villa/hem-försäkring 1981, villkor 32 F.
- ²³ Jfr t.ex. Trygg Hansa 1.4.1984, hem, D3. Enligt det senast gällande villkoret krävs dock återinbrott, Trygg-Hansa Villahem, grundskydd B, 940101. WASA VH-92 C 2.2 anger att stöldskador i biutrymme ersätts om gärningsmannen olovligen tagit sig in. Folksam föreskriver endast att stöld ersätts utan att vare sig nämna något om krav på inbrott eller annat, Hem 910101, A15. Samma gäller Skandias avtal, Stor Hem 940101, D2.
- ²⁴ Det har förekommit att skiljaktiga ledamöter i nämnden velat omtolka andra villkor, se t.ex. ARN 89/R1767.
- ²⁵ Se t.ex. Länsförsäkringar, Kasko, 1987-01-01 och Folksam Kasko, 1989-01-01, D39.
- ²⁶ Se t.ex. Länsförsäkringar, Kasko, 1987-01-01 och Folksam Kasko, 1989-01-01, D39.
- ²⁷ En annan sak är att kostnaderna för skadereglering eventuellt kan ha ökat. Detta är dock något som jag ej närmare studerat i min undersökning.
- ²⁸ Se mer om detta nedan.
- ²⁹ SOU 1977:84 s 151, prop 1979/80:9 s 146. Se även ARN 87/R5137. Se även Hellner, Försäkringstidningen 2/1981 s 7, Rydberg, Försäkringstidningen 4/1981 s 25, Nilsson, Försäkringstidningen 6-7/1981 s 11, Rydberg, Försäkringstidningen 8-9/1981 s 30, samt Strömbäck NFT 1/1983.
- ³⁰ Nilsson/Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, 1984, s 145.
- ³¹ Prop 1979/80:9 s 148 samt 154.
- ³² Se t.ex. ARN 94/R0892, ARN 93/R6519, ARN 92/R4555, ARN 91/R1275 (specialförsäkring), ARN 89/R2313 (specialförsäkring), ARN 87/R6393 (specialförsäkring), ARN 85/R3965 (specialförsäkring), ARN 82//R2576 och ARN 82/R5643.
- ³³ ARN 81/R5610, ARN 83/R3434 samt ARN 84/R2247.
- ³⁴ SkVn 117/1986 och SkVn 53/1982.
- ³⁵ ARN 89/R2406 (specialförsäkring), ARN 87/R6305 och ARN 88/R1105.
- ³⁶ ARN 85/R6812 samt ARN 87/R3650.
- ³⁷ Förslag till ny Försäkringsavtalslag Ds 1993:39, 4:8-9.
- ³⁸ Även Folksam, som ställt sig utanför villkorssamarbetet, har liknande kompletterande allmänna villkor. I övrigt kan påpekas att det inte längre är så att samtliga övriga bolag på marknaden tillämpar exakt samma allmänna bestämmelser, sättet att konstruera avtalet är dock allmänt förekommande.
- ³⁹ Se vidare hos M-L Larsson, Hem-och villaförsäkring, 1988, s 37 ff.
- ⁴⁰ Angående de generella aktsamhetsvillkoren, se vad som sagts i det föregående.
- ⁴¹ Se t.ex. ARN 87/853 där försäkringstagaren visade stort missnöjde över inläsningsföreskriften.
- ⁴² Viss hänsyn togs till detta i ARN 83/R2135.
- ⁴³ Se Jan Hellner i Försäkringstidningen nr 2/1981 s 4 ff samt nr 5/1981 s 20 f.
- ⁴⁴ 20 %-avdraget finns dock kvar som normalpåföljd när nyckeln till bostaden förvarats i strid med avtalets föreskrifter.
- ⁴⁵ Se prop 1979/80:9 s 69 f.
- ⁴⁶ Prop 1979/80:9 s 64.
- ⁴⁷ De förra från 15 mars 1984 och de senare från 16 juli 1984.
- ⁴⁸ Jfr vad Ulf Bernitz sagt angående riktlinjer för tillämpning av generalklausuler på det marknadsrättsliga området, Konsumentret i Norden, NU B 1979:5 s 26 f.
- ⁴⁹ Ett hovrättsråd var dock skiljaktigt och ville döma bolaget att utge 50 % ersättning.
- ⁵⁰ Se Bertil Bengtsson, Om jämkning av skadestånd, 1982, s 93.
- ⁵¹ Numera finns dock ARN:s praxis att tillgå via internet.
- ⁵² Det bör dock påpekas att nämnden som huvudregel inte prövar ärenden där det yrkade beloppet understiger 1 000 kr, annat än om ärendet är av principiellt intresse.
- ⁵³ I tingsrättens respektive hovrättens domskäl sägs däremot uttryckligen att villkoret inte kunde sägas stå i strid med 31 § KFL.